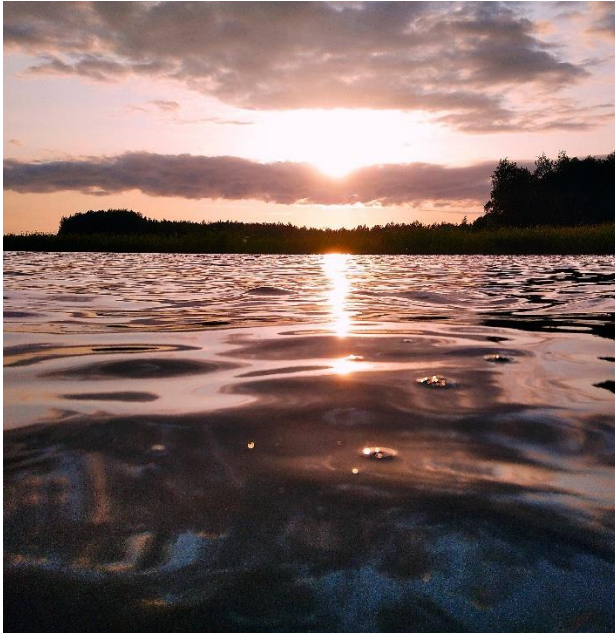

Vojter Kitti – Kaiser Kamilla (szerk.)

**Akár a tengerben,
annyi minden van a világon**

SZEGED – 2025

II. REGULARITAS

Finnugrisztikai Hallgatói Konferencia

ABSZTRAKTKÖTET

Szegedi Tudományegyetem
Finnugor Nyelvtudományi Tanszék
2025. január 10–11.

„Akár a tengerben, annyi minden van a világon.”

(karél mondás, Gombár Endre fordítása)

A II. REGULARITAS – Finnugrisztikai Hallgatói Konferencia absztraktjai

A konferenciát szervezte és támogatta:

SZT BTK Finnugor Nyelvtudományi Tanszék

Reguly Társaság

Szerkesztette: Vojter Kitti, Kaiser Kamilla

Tervezte, borítókép: Kaiser Kamilla

A kiadásért felel: Szeverényi Sándor

Szeged, 2025

© a szerzők

© Szegedi Tudományegyetem, Finnugor Nyelvtudományi Tanszék

ISBN 978-963-688-094-1

Tartalom

Előszó	1
Kaiser Kamilla (Szegedi Tudományegyetem)	3
<i>A Találj ki új szót</i> projekt vizsgálata az udmurt nyelvben	3
Kormos Erik (Debreceni Egyetem)	6
A võru nyelvújításról	6
Lajos Panna (Debreceni Egyetem)	9
Kódváltás és kétnyelvűség a finnországi magyarok körében	9
Ifj. Laszlovszky András (Szegedi Tudományegyetem)	12
A tunguz és szamojéd nyelvek összehasonlításának kutatástörténete	12
Ludvig Ádám (Debreceni Egyetem)	14
Új sportágnevek a finnben	14
Máthé Levente (Eötvös Loránd Tudományegyetem)	17
Participiumi szerkezetek a mezei mariban – funkcionális megközelítés	17
Pataki Júlia (Szegedi Tudományegyetem)	20
Manysi testtartásigék mint kvázikopolák.....	20
Sild Orsolya (Eötvös Loránd Tudományegyetem)	22
Gratulációk és bókók a finnországi és az észtországi tatárok nyelvében.....	22
Tóth Diana Viktória (Debreceni Egyetem)	25
A magyar–török nyelvrokonításról	25
Vojter Kitti (Szegedi Tudományegyetem)	27
Mozgásigék a nganaszban és a dolgánban	27

Előszó

Több ember régi álma valósul meg ezzel a kötettel. Messziről indultunk, néhány éve a hazai egyetemek finnugrisztika szakos hallgatói még meglepődve ismerkedtek egymással külföldi rendezvényeken. Külföldieken, hiszen ez idáig nem igazán volt olyan itthoni platform, amely lehetőséget adott volna akár csak egy, a jelen kiadvány apropójához hasonló tudományos seregszemlére a Debreceni Egyetem, az Eötvös Loránd Tudományegyetem és a Szegedi Tudományegyetem hallgatói számára. Ugyanakkor a 2023-ban Debrecenben megrendezett I. DE–SZE Hallgatói Konferencia, majd a 2024-es budapesti IFUSCO közös szervezése egyre biztosabb alapot épített a találkozók rendszeres folytatásának megteremtéséhez.

Nagy örömünkre szolgál tehát, hogy 2025-ben Szegeden valósult meg az I. DE–SZE utódjaként a II. sorszámot kapó Regularitas Finnugrisztikai Hallgatói Konferencia, melynek neve egyszerre utal Reguly Antalra, akinek munkássága példaként állhat mindannyiunk előtt, a Reguly Társaságra, köszönetképp, hogy támogatják törekvéseinket, valamint arra, hogy a jövőben is szeretnénk fenntartani az esemény ismétlődő jellegét a másik két egyetemmel körforgásban.

A kötetben szereplő munkák azon előadások absztraktjai, amelyek elhangzottak a 2025. január 10–11 között megrendezett II. Regularitas Konferencián. A rendezvény során tíz előadást hallgathattunk meg, amelynek tematikája, ahogy azt ez a munka is hivatott bemutatni, igen sokszínű, és a nyelvészetnek számos területét érinti. Volt szó szintaxisról, lexikológiáról, nyelvújításról és nyelvmenedzselésről, kétnyelvűségről, kutatástörténetről, illetve különféle nyelvrokonításokról is. A hallgatók új ismereteket mutattak be több uráli nyelvről is: az előadások során foglalkoztak magyarral, finnel, az észti nyelvjárásaival, udmurttal, marival, manysival, sőt, még szamojéd nyelvekkel is, például a nganaszannal. Mi több, a tudományos munkák némelyike más nyelvcsalád nyelveinek vizsgálatát is magában foglalta: szóba kerültek bizonyos törökségi (tatár, dolgán, török) és tunguz nyelvek is. Az előadók a konferencia időpontjakor alap-, mester- vagy doktori képzésüket végezték a három résztvevő egyetem egyikén, azaz Szegeden, Budapesten vagy Debrecenben. A rendezvény ezáltal mind a gyakorlottabb, mind a kezdő kutatóknak lehetőséget nyújtott a tudományos tapasztalatszerzésre.

A II. Regularitas Finnugrisztikai Hallgatói Konferencia során bebizonyosodott, hogy az ilyen rendezvények megszervezése szükséges, nemcsak tudományos szempontból, hanem a magyar finnugrisztika kapcsolati hálózatának kiépítése céljából is. Ennek tekintetében bízunk a folytatásban, illetve abban a reményben készítjük ezt a kötetet, hogy sok hasonló követi még a Regularitas-konferenciák égisze alatt.

A II. Regularitas szervezői,
Kaiser Kamilla és Vojter Kitti

Kaiser Kamilla (Szegedi Tudományegyetem)

A Találj ki új szót projekt vizsgálata az udmurt nyelvben

Kulcsszavak: *udmurt nyelv, nyelvi tervezés, nyelvmenedzselés*

Keywords: *Udmurt language, language planning, language management*

Előadásom témája az udmurt *Találj ki új szót* szóalkotó verseny, mely 2013 folyamán zajlott az interneten keresztül. Kutatásom fő kérdése, hogy ez a projekt miként illeszthető be a nyelvi tervezés, valamint a nyelvmenedzselés kereteibe. Az udmurt nyelvet Oroszország területén, legtöbbször az Udmurt Köztársaságban beszélik, ám beszélőinek száma globálisan is alig haladja meg a 250 000 főt, az UNESCO besorolása alapján határozottan veszélyeztetett státuszú (Moseley 2010). Ezen tényezők miatt már többször alanya volt revitalizációs törekvéseknek, nyelvtervező folyamatoknak, melyekre fontos nyelvészeti figyelmet fordítani, hiszen komoly hatással lehetnek a nyelv további életére nézve. Hogy felmérjem tehát a jelenleg vizsgált projekt paramétereit, szükséges azt részletesen elemezni (Gazzola et al. 2024), így a fent megfogalmazott fő kérdés mellett arra is keresem a választ, hogy mi volt a projekt kiindulási pontja, milyen célokat kívántak elérni a szervezők, milyen eszközöket alkalmaztak ezen célok megvalósításának érdekében, valamint azt, hogy végül milyen eredménnyel zárult a tevékenység.

A verseny szervezői 45 orosz vagy orosz közvetítésű angol szóra kerestek udmurt megfelelőt a beszélőközösség bevonásával. Bárki tehetett javaslatot például a *cmapman* [ster'tap] 'startup; újonnan alapított vállalkozás' udmurt nyelvű verziójára, mely javaslatok közül később nyílt szavazással, illetve szakértő zsűri bevonásával választották ki a legmegfelelőbb alakokat.

A kutatás során elsőként a nyelvtervezés Haugen (1983), Kloss (1969), valamint Sándor (2003) alapján meghatározott lépéseivel vettem össze a projekt menetét, majd a nyelvmenedzselésre áttérve Jernudd és Neustupný (1987), majd Kimura (2014) munkáira támaszkodva állapítottam meg, miként sorolható ide a program. Ezt követően egy korpuszalapú vizsgálattal egészítettem ki a kvalitatív megközelítést, mely során az *Udmurt Corpora Main corpus of literary Udmurt* (Arkhangelskiy–Medvedeva 2014), a *Corpus of Udmurt-language social media* (Arkhangelskiy 2018) és *Az udmurt nyelv nemzeti korpusza* [Национальный корпус удмуртского языка] (Bezenova 2019) anyagaival vettem össze a projekt keretein belül létrehozott szavakat, így felmérve, használatossá váltak-e, megtalálhatóak-e az udmurt nyelvben.

A projekt menetét összevetve az elméleti keretekkel, az a nyelvi tervezés, korpusztervezés kidolgozás, illetve lexikai kiegészítés részébe sorolható, a nyelvmenedzselés pedig egészében modellezhető rajta: ha az udmurt nyelvű kommunikációt tekintjük normának, úgy az átvételek használata eltérés ettől a normától, ami korrekciót igényel, ez valósult meg a projekt folyamán.

A nyelvmenedzselés végső pontja a visszajelzés, ugyanakkor a korpusz alapú vizsgálat azt mutatta, hogy nincs olyan, a projekt keretein belül létrehozott szó, amely az udmurt nyelv részévé vált volna a kutatás lezártaig. Mindezzel együtt megjegyzendő, hogy a beszélők sikeres bevonása, aktív részvételük, a figyelemfelkeltő tevékenység a *Találj ki új szót* program javára írandó.

Források és felhasznált irodalom

- Arkhangelskiy, Timofey 2018. *Udmurt Corpora: Corpus of Udmurt-language social media*. [http://udmurt.web-corpora.net/udmurt_social_media/search letöltés 2024.10.15.]
- Arkhangelskiy, Timofey – Medvedeva, Maria 2014. *Udmurt Corpora: Main corpus of literary Udmurt*. [http://udmurt.web-corpora.net/index_en.html letöltés 2024.10.15.]
- Bezenova 2019 = Безенова, Мария П. 2019. *Национальный корпус удмуртского языка*. [<http://udmcorp.usman.ru/home> letöltés 2024.10.20.]
- Gazzola, Michele – Grin, François – Cardinal, Linda – Heugh, Kathleen A. 2024. Language policy and planning: from theory to practice. In: Gazzola, Michele – Grin, François – Cardinal, Linda – Heugh, Kathleen A. (szerk.), *The Routledge Handbook of Language Policy and Planning*. Abingdon, Oxon – New York: Routledge. 1–31.
- Haugen, Einar 1983. The implementation of corpus planning. In: Cobarrubias, Juan – Fishman, Joshua A. (szerk.), *Progress in Language Planning*. Berlin: Walter de Gruyter. 269–289.
- Jernudd, Björn H. – Neustupný, Jiří V. 1987. Language planning: for whom? In Laforge, Lorne (szerk.), *Actes du Colloque international sur l'aménagement linguistique / Proceedings of the International Colloquium on Language Planning*. Québec: Les Presses de L'Université Laval. 69–84.
- Kimura, Goro C. 2014. Language management as a cyclical process: A case study on prohibiting Sorbian in the workplace. In: *Slovo a slovesnost* 75/4. 255–270.
- Kloss, Heinz 1969. *Research Possibilities on Group Bilingualism: A Report*. Québec: International Center for Research Bilingualism.

Moseley, Christoph (főszerk.) 2010. *Atlas of the World's Languages in Danger. Third edition.* Párizs: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

Sándor Klára 2003. Nyelvtervezés, nyelvpolitika, nyelvművelés. In: Kiefer Ferenc – Siptár Péter (szerk.), *A magyar nyelv kézikönyve.* Budapest: Akadémiai Kiadó. 381–409.

Kormos Erik (Debreceni Egyetem)

A võru nyelvújításról

Kulcsszavak: *dél-észt, revitalizáció, internet, võru, szetu*

Keywords: *South-Estonian, revitalization, internet, Võro, Seto*

Nyelvtörténetileg két fő észt dialektust különítenek el: észak- és dél-észtet, azaz tallinni és tartui nyelvet. A ma ismert irodalmi észt alapjául az északi szolgált, míg a déli a 20. század elején teljesen visszaszorult.

A délinek azonban napjainkban is vitathatatlan a művelődéstörténeti szerepe. Például az első teljes Újszövetség-fordítás is ezen a változaton készült el 1686-ban. Az 1990-es évek óta a dél-észt nyelvek (võru, szetu, mulgi, tartui) reneszánszukat élik. A művelődéstörténeti ok mellett az élő nyelvi igény hívta őket újra elő, mivel igen távol áll egymástól a két fő dialektus. A legfőbb eltérés azonban az, hogy régen a tartui volt a déli irodalmi nyelv alapja, napjainkban viszont ez a võru. Kezdetben võru-szetu nyelvként indult, de kulturális különbségek miatt ez végül megbukott (a szetuk ortodoxok, a võruk pedig lutheránusok). Napjainkban kb. 100 ezerre datálható a dél-észtet beszélők száma.

A revitalizációs folyamat fő mozgatórugója az 1995 óta, Võro városában működő Võru Intézet [*Võro Instituut*]. Programok mellett rengeteg kiadvány megjelentetésével támogatják a folyamatot. Repertoárjuk igen széles skálát fed le, például észt–võru középszótár (valamint fordítva is) és egyéb szójegyzékek, szólások, közmondások gyűjteménye. Emellett gyermekirodalmat, sőt, még receptes könyvet is megjelentettek võru–angol nyelven. 2022-ben látott napvilágot a Võru nyelvkönyv – első osztályosoknak [*Võro keele opiraamat – Edimädsese kooliastmõlõ*], amely új, modern szemlélet szerint nyújt betekintést a võru alapjaiba, ötvözve a régi és új témákat, és kihangsúlyozva a nyelvtani különbségeket az északitól.

Egy nyelv az élet minél több területén használható, annál inkább kiforrott. Napjainkban az internetre jelentős szerep hárul a mindennapi kommunikáció és az élet egyéb területeinek lebonyolításában. A võruk ezen a területen is igen komoly erőfeszítéseket tettek és tesznek napjainkban is, hogy lépést tudjanak tartani. A világhálón számos oldalon lehet találkozni a võru nyelvvel. A *helüait.ee* weboldal võru nyelvű hangoskönyvgyűjtemény, amely több korosztály számára nyújt lehetőséget a nyelv elsajátítására vagy annak szinten tartására. A fentebb említett nyelvkönyv hanganyagai is innen hívhatóak elő a megfelelő QR-kód beolvasásával.

Az internetes információszerezés egyik alapjának tekinthető a Wikipédia, amelynek létezik võru nyelvű változata is. Ez tulajdonképpen dél-észti Wikipédiának nevezhető, ugyanis a võru mellett szetu, mulgi és tartui nyelvű szócikkeket is magába foglal. Jelenleg kb. 6750 rövidebb-hosszabb szócikk található az oldalon, melyek közül több magyar vonatkozású. A szócikkek száma folyamatosan bővül.

A Tartui Egyetem által működtetett fordítóprogramban (*neurotolge.ee*), a nagyobb nyelvek mellett, a sok finnugor nyelv között a võru is megtalálható. Az *oahpa.no/voro/* oldalon keresztül lehetőség nyílik az elsajátított võru nyelvismeretünk, elsősorban a szókincsünk gyakorlására számos közvetítő nyelven keresztül.

Fejlődő tendenciaként értékelhető a võru nyelv használatának megjelenése a közösségi médiában. A sokak által használt közösségi oldalon, a Facebookon 2012 óta létezik a Võru nyelv [*Võro kiil*] nevezetű csoport, kb. 15 ezer taggal. A csoport célja a võru nyelvű kommunikáció elősegítése. Egy másik, szintén a Facebookon jelenlévő, szerényebb tagsággal (kb. 1500 fő) működő csoport a Võru nyelvű mémek [*Võrokiilsit miime*]. Ahogy az a nevében is benne van, az interneten terjedő, számos nyelven elérhető mémekből elkészült võru nyelvű változatok olvashatóak a különböző posztokban.

Összességében megállapítható, hogy a võru revitalizációja kitűnően sikerült. Ez azt is eredményezte, hogy egy-másfél évtizedes lemaradással követi a szetu is – ha már a közös irodalmi nyelv létrehozása nem sikerült –, valamint a mulgi is. Mindkettő megalapította a maga kulturális intézetét a Võru Intézet mintájára, így beszélhetünk Mulgi Kulturális Intézetről [*Mulgi Kultuuri Instituut*], valamint Szetu Intézetről [*Seto Instituut*] is. Ezek mellett az intézetek mellett a Tartui Egyetem veszi ki aktívan a részét a folyamatból.

A cél a szetu és mulgi esetében ugyanaz: nyelvük kiművelése (võru mintára).

Források és felhasznált irodalom

- Allas, Tiia – Faster, Mariko – Kabun, Kaile (szerk.) 2023. *Võro keele opiraamat. Edimädsele Kooliastmõlõ*. Võru: Võro Instituut.
- Eller, Kalle 1999. *Võro-Seto language*. Võru: Võro Instituut.
- Faster, Mariko – Iva, Sulev – Kalla, Urmas – Iva, Triin – Org, Laivi (szerk.) 2014. *Eesti-võru sõnaraamat*. Võru: Võro Instituut. [<https://synaq.org/> letöltés 2025.03.10.]
- Guerrin, Triinu – Karu, Kadri 2019. *Võrokõisi kõõgi- ja sõõgiraamat. Book of võro kitchen and cuisine*. Võru: Võro Instituut.
- Iva, Sulev (szerk.) 2002. *Võru-estli sõnaraamat*. Võru: Võro Instituut.

- Jacsev, Nikolai 2002. Európa felelőssége kisebbségei identitásának megőrzésében (a szetuk múltja, jelene és jövője). *Kisebbségkutatás* 11/2. 570–584.
- Kalla, Urmas (szerk.) 2020. *Võrukeelsed vanasõnu. Keelekastja käsiraamat*. Võru: Võro Instituut.
- Koreinik, Kadri 2013. The võro language in Estonia. Eldia Case-Specific Report. *Studies in European Language Diversity* 23. Mainz – Wien – Helsinki – Tartu – Mariehamn – Oulu – Maribor: Eldia.
- Pomozi Péter 2019. A legkorábbi észti bibliafordítások és hatásuk az észti írott norma alakulására. In: Pusztay János (szerk.), *A Biblia finnugor nyelveken*. Budapest: Finnugor Népek Világkongresszusa Magyar Nemzeti Szervezete. 127–143.
- Pomozi Péter 2021. Hány észti nyelv van? In: Antal M. Gergely – Bereczki András – Kubinyi Kata – Salánki Zsuzsa – Szabó Ditta (szerk.), *Varia Fenno-Estonica. Ünnepi olvasókönyv Csepregi Márta 70. születésnapjára a finn és az észti nyelv és kultúra, valamint a magyar–finn, magyar–észti kapcsolatok köréből*. Budapest: ELTE BTK Finnugor Tanszék. 172–185.
- Pusztay János 2023. *Egy nyelvcsalád tündöklése és...?* Budapest: Nap Kiadó.

Internetes források

- helüait.ee* [<https://xn--helait-5ya.ee/> letöltés 2025.02.06.]
- Võru nyelvü Wikipédia oldal* [<https://fiu-vro.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:P%C3%A4%C3%A4leht> letöltés 2025.02.06.]
- mulgimaa.ee* [<https://mki.mulgimaa.ee/> letöltés 2025.02.06.]
- neurotolge.ee* [<https://neurotolge.ee> letöltés 2025.03.27.]
- Oahpa!* [oahpa.no/voro/ letöltés 2025.03.11.]
- Seto Instituut oldala* [<https://www.setoinstituut.ee/> letöltés 2025.02.06.]
- Seto sõnastik* [<https://arhiiv.eki.ee/dict/setosonastik/> letöltés 2025.03.10.]
- Võro kiil* Facebook-csoport: [<https://www.facebook.com/groups/42163100-1227096> letöltés 2025.03.27.]
- Võrokiilsit miime* Facebook-csoport: [<https://www.facebook.com/groups/860563-795093456> letöltés 2025.03.27.]
- wi.ee* [<https://wi.ee/> letöltés 2025.02.06.]

Lajos Panna (Debreceni Egyetem)

Kódváltás és kétnyelvűség a finnországi magyarok körében

Kulcsszavak: *kétnyelvűség, többnyelvűség, kódváltás, magyar–finn, gyermeknyelv*

Keywords: *bilingualism, multilingualism, code-switching, Hungarian–Finnish, children’s language*

Az előadás témája egy a finn–magyar kétnyelvűséggel foglalkozó kutatás tervezete, mely a Finnországban élő magyar gyermekek nyelvhasználatára fókuszál, elsősorban annak kódváltási jelenségeire. A kvantitatív és kvalitatív módszereket is alkalmazó kutatás egyik célja a hólabda módszerrel megkeresett családok szociokulturális tényezőinek és nyelvi attitűdjeinek összevetése a gyermekek nyelvhasználatával és nyelvpreferenciájával. Másik cél pedig minél több kódváltási példa gyűjtése a gyermekektől akár interjúk, akár szülői naplók segítségével, s ezek elemzése.

Ha kétnyelvűséggel kapcsolatos kutatásoknak csak azt a szegmensét is vizsgáljuk, ahol a magyar kisebbségi helyzetben szerepel, akkor is szerteágazó szakirodalommal van dolgunk. Számos kutatás foglalkozott a magyar–német (pl.: Forgács 2003; Vékony 2012), magyar–angol (pl.: Fenyves 1995; Kovács 2005; Kovács 2007) kétnyelvűséggel, ahogyan hatalmas szakirodalma van a szomszéd országokban élő kisebbségi magyarok nyelvhasználatának is (pl.: Fenyvesi 2005; Tódor 2005; Lanstyák – Simon 2002). Finn–magyar viszonylatban azonban jelentősen kevesebb információval rendelkezünk, alig néhány tanulmányt publikáltak ez idáig, mely a Finnországban élő magyarok nyelvhasználatával (lásd: Konyári 2016; Kovács 2011a) vagy nyelvvel kapcsolatos attitűdjeivel kapcsolatos (Kovács 2011b; Straszer 2012). Azaz ezen kutatás célja a hiánypótlás is.

Források és felhasznált irodalom

- Bartha Csilla 1999. *A kétnyelvűség alapkérdései: Beszélők és közösségek*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Bloomfield, Leonard 1933. *Language*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Diebold, Richard 1961. Incipient Bilingualism. In: *Language* 37. 97–112.

- Grosjean, Franois 1992. Another view of bilingualism. In: Harris, Richard J. (szerk.), *Cognitive Processing in Bilinguals*. Amsterdam, North-Holland. 51–62.
- Fenyvesi, Anna 1995. *Language contact and language death in an immigrant language: The case of Hungarian*. Pittsburgh: Department of Linguistics, University of Pittsburgh.
- Fenyvesi, Anna (szerk.) 2005. *Hungarian Language Contact Outside Hungary. Studies on Hungarian as a minority language*. Amsterdam: John Benjamins.
- Forgács Erzsébet 2003. A kódváltás, a transzfer, az interferencia és a mentális lexikon kérdéséhez magyar–német kétnyelvű beszélők megnyilatkozásaiban. *Modern Filológiai Közlemények* 2003/2. 20–41.
- Konyári Ibolya 2016. Kódváltás a finnországi magyarok körében. *Folia Uralica Debreceniensia* 23. 157–185.
- Kovács Magdolna 2005. Az ausztráliai magyarok nyelvvesztése: a kódváltás és nyelvválasztás összefüggései. In: Kovács Nóra (szerk.), *Tanulmányok a diaszpóráról*. Budapest: Gondolat–MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet. 74–86.
- Kovács 2011a = Kovács Magdolna 2011. Igei kódváltások egy magyar–finn kétnyelvű gyermek beszédében. In: Gréczi-Zsoldos Enikő (szerk.), *Versében él... Mózes Huba köszöntése 70. születésnapján*. Miskolc: Bíbor Kiadó. 198–206.
- Kovács 2011b = Kovács Magdolna 2011. Ethnic and linguistic identities of Hungarians and their descendants in Finland. In: Grünthal, Riho – Kovács Magdolna (szerk.), *Ethnic and Linguistic Context of Identity: Finno-Ugric Minorities*. Helsinki: Uralica Helsinkiensia 5. 121–159.
- Kovács Emőke 2007. Kódváltás és nyelvcsere az amerikai magyarok körében. In: Váradi Tamás (szerk.), *I. Alkalmazott Nyelvészeti Doktorandusz Konferencia*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet. 42–54.
- Lanstyák István – Simon Szabolcs 2002. A magyar és a szlovák nyelv választása három szlovákiai magyar településen. *Kisebbségkutatás* 11/2. 344–358.
- Lanstyák István 2006. *Nyelvből nyelvbe*. Pozsony: Kalligram.
- Navracsics Judit 1999. *A kétnyelvű gyermek*. Budapest: Corvina Kiadó.
- Navracsics Judit 2001: Kétnyelvűek mentális lexikonának jellegzetességei. *Alkalmazott nyelvtudomány* 2001/1. 51–59.
- Straszer, Boglárka 2012. Hungarians in Finland and Sweden. Comparison of Some Sociocultural and Demographic Factors on Language Choice, Culture and Identity. In: Söderling, Ismo – Heikkilä, Elli (szerk.), *Finnish Yearbook of Population Research XLVII*. Helsinki: The Population Research Institute. 5–30.

- Tódor Erika Mária 2005. A kódváltás és az aszimmetrikus kétnyelvűség nyelvpedagógiai összefüggései. *Magyar Pedagógia* 105. 41–58.
- Vékony Valéria 2012: Írott nyelvi kétnyelvűség németországi magyar migráns gyerekek körében. *Alkalmazott Nyelvtudomány* 2012/1–2. 105–126.

Ifj. Laszlovszky András (Szegedi Tudományegyetem)

A tunguz és szamojéd nyelvek összehasonlításának kutatástörténete

Kulcsszavak: *Szibéria, uráli, altáji, urál-altáji, összehasonlító nyelvészet, magyar nyelv*

Keywords: *Siberia, Uralic, Altaic, Ural-Altaic, comparative linguistics, Hungarian language*

Az előadás arról szól, hogy az altáji nyelvcsaládba sorolt tunguz és az uráli nyelvcsaládba sorolt szamojéd nyelveket hogyan kezdték el kutatni, és a kettő egymáshoz való viszonyára hogy tekintettek a kutatások előrehaladásával. A célom az, hogy bemutassam a kezdetektől kezdve, kik és milyen eredménnyel hasonlították össze ezeket a nyelveket, és hogyan értünk el a kezdeti gondolatoktól a napjainkban elfogadott álláspontokig.

Ezen nyelvek kutatása a 16–17. századi orosz hódítások után kezdődött, de az első olyan művek, amelyek kimondottan tunguz–uráli összehasonlítást tartalmaztak, Matthias Alexander Castrén finn kutató (1813–1852) és Franz Anton Schiefner orosz nyelvtudós (1817–1879) munkái (Joki 1977:116). Bizonyos szerzők és művek rendszeresen visszatértek a kutatások több évtizedes sávjaiban, például Helimski, Janhunén (például az utóbbi kettő vitája a kérdésről), Futaky stb. Bemutatom többek között, hogy Futaky milyen okból tételezett fel több kapcsolatot köztük, mint sok más korabeli kutató (Futaky 1988:784), és hogy a kevésbé megengedő hozzáállású Janhunén nézetei hogyan alakították a kérdéssel kapcsolatos nézeteket (Helimski – Anikin 2007:7–8).

A Helimski és Anikin által írt, 2007-ben megjelent *Samodijsko–tunguso–mančžurskie leksičeskie svjazi* [*Самодийско–тунгусо–маньчжурские лексические связи*] a tunguz és szamojéd nyelvek közötti kapcsolat eddigi legteljesebb vizsgálata. Tartalmazza az összes ismert és feltételezett párhuzamot, ezen kívül számos új származtatást és kiegészítést javasol. Számos származtatás az evenkit csak a nganaszannal köti össze a szamojéd nyelvek közül (Gusev 2020:9).

A kezdetektől fogva máig két fő változás történt abban, ahogy ezekre a nyelvekre tekintenek a kutatók. Míg legkorábban általánosságban közös eredetűnek tartották az uráli és altáji nyelveket (Joki 1977:114), eljutottunk oda, hogy nemcsak ezek teljesen külön eredete az általánosan elfogadott, de maga az altáji nyelvcsalád léte is megkérdőjeleződött. A másik változás, ami ennél későbbi (az elmúlt évtizedekre tehető), hogy elfogadottá vált az a feltevés, hogy már a

tunguz és szamojéd alapnyelvek között kapcsolat állt fent, nem csak a későbbi állapotokban (Wagner-Nagy – Szeverényi 2022, Salminen 2024:168).

Források és felhasznált irodalom

- Futaky, István 1988. Uralisch und Tungusisch. In: Sinor Dénes (szerk.), *The Uralic Languages: Description, History and Foreign Influences*. Leiden et al.: Brill. 781–791.
- Gusev 2020 = Гусев, Валентин Ю. 2020. Новые эвенкийско-самодийские этимологии (New Evenki-Samoyedic etymologies). *Tomsk Journal of Linguistics and Anthropology* 2020/2(28). 9–17.
- Helimski – Anikin 2007 = Аникин, Александр Е. – Хелимский, Евгений А. 2007. *Самодийско–тунгусо-маньчжурские лексические связи*. Москва: Языки славянской культуры.
- Joki, Aulis Johannes 1977. Die Tungusen und ihre Kontakte mit anderen Völkern. *Studia Orientalia* 47. 109–120. (elektronikus publikáció: 2015, *Studia Orientalia Electronica* 47. 109–120.)
- Salminen, Tapani 2024. The Samoyed Languages. In: Vajda, Edward (szerk.), *The Languages and Linguistics of Northern Asia, The World of Linguistics*. Berlin: De Gruyter Mouton. 167–253.
- Wagner-Nagy, Beáta – Szeverényi, Sándor 2022. Samoyedic: General Introduction. 34.6.2. Language contact and loanword strata. In: Bakró-Nagy, Marianne – Laakso, Johanna – Skribnik, Elena (szerk.), *The Oxford guide to the Uralic languages, Oxford guides to the world's languages*. New York: Oxford University Press. 672–673.

Ludvig Ádám (Debreceni Egyetem)

Új sportágnevek a finnben

Kulcsszavak: *finn nyelv, jövevényszavak, sportágnevek, Osmo Ikola, tükörfordítások*

Keywords: *Finnish language, loanwords, sport names, Osmo Ikola, calques*

A globalizáció nyelvi következménye, hogy az angol eredetű szavak nagy számban kerülnek be az egyes nyelvekbe. Előadásomban a szókincs egy részterületének, a sportágneveknek a helyzetét vizsgálom.

A jövevényszavakra nincs egyetlen, egységes meghatározás, a szakirodalom számos definíciót ismer. A legegyszerűbb értelmezés szerint a jövevényszó A nyelvből B nyelvbe közvetítéssel átkerült szó. Előadásomban Osmo Ikola nyomán ismertetem a jövevényszavak lehetséges csoportosítási lehetőségeit: 1) meghonosodott idegen szavak (*kotoistuneet vierassanat*), 2) idegen szavak (*vierassanat*), és 3) idegen nyelvű szavak (*vieraskieliset sanat*). A felsorolt típusok között nincs éles határ, és több alakváltozat is élhet egymás mellett, pl. *rohvessori ~ professori, resitentti ~ presidentti*.

A finn nyelvbe bekerülő idegen szavak hangtani és morfofonetikai adaptáción mehetnek keresztül: az idegen fonémákat finn hangokkal helyettesítik, a finnek számára idegen fonémakapcsolatokat megváltoztatják (elsősorban a mássalhangzó-kapcsolatokat oldják fel), a mássalhangzóra végződő szavak végére egy magánhangzót (az újabkori jövevényszavak esetében egy *-i* hangot) illesztnek, pl. sv. *bank* > fi *pankki*, sv. *kaffe* > fi *kahvi*, sv. *hvila* > fi *huilata* 'pihen', sv. *fat* > fi *vati* 'tál'.

A jövevényszavak esetén lényeges kérdés azok ragozása is, pl. hogyan működik a hangrendi illeszkedés, és hogyan illeszkedik be az adott szó a finn ragozási paradigmába (elsősorban a többes partitívus és genitívus megalkotása során láthatunk ingadozásokat), pl. *dumpling* > *dumplingia* 'SgPart.' ~ *dumplingeja* 'PlPart.', *daktyyli* > *daktyyleja* 'PlPart.', *synonyymi* > *synonyymeja* 'PlPart.', *rugby* > *rugbya/rugbyä* 'SgPart.'

Előadásomban a fordítások fajtái szerint (tükörfordítás, részlegesen lefordított jövevényszó, magyarázó jellegű fordítás) ismertetem a nyári olimpiai, téli olimpiai és szabadidős sportágneveket. Példák:

– Teljes tükörfordítás: *ammunta* 'sportlövészet', *iskupallo/seinäpallo* 'fallabda', *jääkiekko* 'jégkorong', *jalkapallo* 'labdarúgás', *käsipallo* 'kézilabda',

- kehonrakennus* ‘testépítés’, *kolmiottelu* ‘triathlon’, *koripallo* ‘kosárlabda’, *lainelautailu* ‘szörf’, *ohjaskeikkailu* ‘szánkó’, *pikaluistelu* ‘gyorskorcsolya’, *pohjoismaiset hiihtolajit* ‘északi összetett sí’, *potkunyrkkeily* ‘kickbox’, *purjehdus* ‘vitorlázás’, *rytmisen voimistelu* ‘ritmikus sportgimnasztika’, *soutu* ‘evezés’, *teräsmieskilpailu* ‘vasember triatlonverseny’, *vesipallo* ‘vízilabda’.
- Magyarázó jellegű fordítás: *ampumahiihto* ‘sílövészet (biatlon)’.
 - Részleges fordítás: *freestylehiihto* ‘szabad stílusú sielés’, *korfpallo* ‘korfbal’, *maahockey* ‘gyeplabda’, *pienoisgolf* ‘minigolf’, *pöytätennis* ‘asztalitenisz’, *sofipallo* ‘softball’, *sumopaini* ‘szumóbirkózás’.
 - Megmarad az idegen hangalak: *aerobik*, *aikido*, *biathlon*, *breakdance*, *curling*, *golf*, *judo*, *karate*, *kung fu*, *petanque*, *rugby*, *skeleton*, *skiathlon*, *squash*, *taekwondo*, *trial*, *triathlon*, *up-ski*.

Kiinduló hipotézisem szerint a finnbe régebben bekerült sportágneveket általában lefordították, ezek finn alakban honosodtak meg, míg az újabbak szinte már csak angolul kerülnek be a nyelvbe. Az általam vizsgált sportágnevek alapján ezt a hipotézist igazolva látom, az átvétel ideje releváns az átvétel módjában.

Források és felhasznált irodalom

- Anhava, Jaakko 2002. Ongelmakirjain *q*. *Kielikello* 2002/1. [<https://kielikello.fi/ongelmakirjain-q/> letöltés 2025.01.08.]
- Ikola, Osmo 1968: Suomen kielen käsikirja. Weilin+Göös, Helsinki. 232–242.
- Gál Attila 2000. Új sportágnevek toldalékolásának problémái a finnben. *Folia Uralica Debreceniensia* 7. 25–36.
- Koivunen, Tomi 2024. Magyar nevek beillesztése a finn ragozási rendszerbe. In: Kelemen Ivett (szerk.), *A Baltikumtól a Kárpát-medencéig. Hungaro-Baltica* 2. Badacsony – Budapest – Sárospatak: Collegium Fenno-Ugricum – Tokaj-Hegyalja Egyetem. 185–162.
- Laalo, Klaus 1990. Ruuvi, rossi, krossi ja skruuvi. Lainasanat ja suomen muuttuva äänejärjestelmä. *Kielikello* 1990/4. [<https://kielikello.fi/ruuvi-rossi-krossi-ja-skruuvi-lainasanat-ja-suomen-muuttuva-aannejarjestelma/> letöltés 2025.01.08.]
- Lauerma, Petri 2018. Kvantumeita vai erkaleita? Vanhoja yritelmiä kvanttiteorian suomalaisiksi sanastoksi. *Kielikello* 2018/1. [<https://kielikello.fi/kvantumeita-vai-erkaleita/> letöltés 2025.01.08.]
- Makkonen-Craig, Henna 2018. Dumpling vai taikinanyytti? *Kielikello* 2018/4. [<https://kielikello.fi/dumpling-vai-taikinanyytti/> letöltés 2025.01.08.]
- Pulkkinen, Paavo 1984. Tarpeellista ja turha lainatavaraa. *Kielikello* 1984/2. [<https://kielikello.fi/tarpeellista-ja-turha-lainatavaraa/> letöltés 2025.01.08.]

Internetes források

Sanakirja.org [<https://www.sanakirja.org/cat.php?id=1027&l=17&start=0>
letöltés 2025.01.08.]

UrbaaniSanakirja.com [<https://urbanisanakirja.com/> letöltés 2025. 01. 08.]

Máthé Levente (Eötvös Loránd Tudományegyetem)

Participiumi szerkezetek a mezei mariban – funkcionális megközelítés

Kulcsszavak: *mezei mari, participiumok, alárendelés, nem-véges alárendelés, argumentumjelölés*

Keywords: *Meadow Mari, participles, subordination, non-finite subordination, argument-encoding*

Előadásomban a mezei mari *-me/-mo/-mō* (továbbiakban: *-mO*) -képzős passzív participiumi szerkezetek alanyjelölési stratégiáit vizsgálom a participiumi szerkezet szintaktikai funkciójának függvényében. A mezei mari *-mO*-képzős alárendelő szerkezetek kitett alanya állhat nominatívusban (1) vagy genitívusban (2) is, e variáció pedig több összetevőtől is függhet, pl. az alany élősége, diskurzusbeli szerepe stb. (Brykina – Aralova 2012, Szerdobolszkaja 2008).

(1) mezei mari (Bereczki 1990: 61)

[*Kol'a koč mo*] *kində-m kočk-at kən*
egér eszik-PTCP.PASS kenyér-ACC eszik-PRS.2SG ha
'Ha egér rágta kenyérből eszel...'

(2) mezei mari (KORP)

[*Ispanijəse «Barselona» futbol komandə-n mod-mə-žo*]
spanyol Barcelona futball csapat-GEN játszik-PTCP.PASS-PX.3SG
kelša.
tetszik
'A spanyol Barcelona focicsapat játéka tetszik.'

Az (1) és (2) példákból látható, hogy a participiumi szerkezet többféle szintaktikai funkciót is betölthet. Az (1) példában a szerkezet egy főnév jelzőjeként funkcionál, a (2)-ben pedig a főmondat alanyaként. Előadásomban arra keresem a választ, hogy milyen szintaktikai funkciókban jelenhetnek meg a passzív participiumi szerkezetek a mezei mariban, illetve, befolyásolhatja-e a participiumi szerkezet szintaktikai funkciója az alanyjelölési stratégiát?

Kutatásomat korpuszadatok (KORP, Borin et al. 2012) és a meglévő szakirodalmak összefoglalói alapján végeztem el.

A mezei mari *-mO*-képzős szerkezetek legtöbbször főnevek jelzői, határozói mellékmondatok vagy alanyi/tárgyi argumentumok (Alhoniemi 2010: 136–138). Előadásomban e három funkciót vizsgálom, párhuzamba állítva azokat udmurt nyelvi adatokkal, ugyanis az udmurtban ugyanezen passzív participiumi szerkezet kitett alanyának jelölése függ a szerkezet szintaktikai funkciójától a főmondatban (Georgieva – Ótott-Kovács 2016). Vonatkozó mellékmondatokban például az udmurtban a kitett alany sosem állhat nominatívuszban, határozói mellékmondatokban legtöbbször genitívuszban áll, és csak kevésbé élő alanyoknál fordulhat elő nominatívuszi jelölés, argumentumpozícióban pedig mindig birtokosként jelenik meg (Georgieva – Ótott-Kovács 2016).

A korpuszadatok és szakirodalmi példák alapján amellet érvelek, hogy a mezei mariban nem tudunk hasonló szintaktikai megszorításokat megfogalmazni az alanyjelölési stratégiával kapcsolatban. Az udmurt nyelvi adatokkal párhuzamba állítva a mezei mariban több, a várakozásaimmal ellentétes példát is találtam (ld. pl. (3) és (4), melyekben az alárendelő szerkezet a főmondat argumentuma, az alanyjelölési stratégia azonban eltér a két nyelvben). A mezei mariban mindhárom funkcióban találtam több esetben is mind nominatívuszi, mind genitívuszi jelölést.

(3) udmurt (Georgieva – Ótott-Kovács 2016: 63)

<i>Soos</i>	<i>[(mynestym)</i>	<i>lykt-em-me]</i>	<i>vit-i-zy.</i>
ők	[(én.ABL	jön-NF-1SG.ACC	vár-PST-3PL

‘Várták, hogy eljőjjenek.’

(4) mezei mari (Sebeok & Ingemann 1961: 27)

<i>[Lum</i>	<i>tol-mə-m]</i>	<i>βučaš</i>	<i>tüŋal-ət</i>
hó	jön-PTCP.PASS-ACC	kezd.INF	vár-3PL

‘Elkezdik várni, hogy jöjjön a hó.’

Feltételezhető, hogy a mezei mariban szemantikai szempontból az alany élősége, szintaktikai szempontból pedig az ige tranzitivitása lehet befolyásoló tényező az alanyjelölési stratégia kiválasztásakor. E tényezők feltérképezése a pontosabb szintaktikai funkciók függvényében további kutatást igényelnek, akárcsak például a szintaktikai összetételek/összetett szavak kérdése az udmurtban és a mezei mariban (Georgieva 2016), amely szintén újabb szempontot adhat a kutatási kérdések megválaszolásához.

Források és felhasznált irodalom

- Bereczki Gábor 1990. *Chrestomathia Ceremissica*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Borin, Lars – Forsberg, Markus – Roxendal, Johan 2012. *KORP – the corpus infrastructure of Språkbanken* [https://gtweb.uit.no/u_korp/?mode=koi#?lang=en letöltés 2025.03.11.]
- Brykina – Aralova 2012 = Брыкина, Мария М. – Аралова, Наталья Б. 2012. Системы причастий в марийском и пермских языках. In: Кузнецова, Ариадна И. (ред.), *Финно-угорские языки: фрагменты грамматического описания. Формальный и функциональный подходы*. Москва: Рукописные Памятники Древней Руси. 476–520.
- Georgieva, Ekaterina – Ótött-Kovács Eszter 2016. Nem véges alárendelői mellékmondatok a Volga vidéki nyelvi areában. In: Gécség, Zsuzsanna (szerk.), *LINGDOK 15. Nyelvészdoktoranduszok dolgozatai*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem, Nyelvtudományi Doktori Iskola. 51–67.
- Georgieva, Ekaterina 2016. Kített alanyok az udmurt nem véges mellékmondatokban. In: Gécség, Zsuzsanna (szerk.), *LINGDOK 15. Nyelvészdoktoranduszok dolgozatai*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem, Nyelvtudományi Doktori Iskola. 31–50.
- Sebeok, Thomas A. – Ingemann, Frances 1961. *An Eastern Cheremis Manual*. Bloomington: Indiana University.
- Szerdobolszkaja 2008 = Сердобольская, Наталья В. 2008: *Факторы оформления субъекта при номинализации в марийском и коми-зырянском языках*. Москва: МГППУ.

Pataki Júlia (Szegedi Tudományegyetem)

Manysi testtartásigék mint kvázikopulák

Kulcsszavak: *manysi, testtartásige, kvázikopula, grammatikalizáció, képi sémák*

Keywords: *Mansi, posture verb, quasi-copula, grammaticalization, image schemas*

Az előadás a manysi nyelv északi és déli nyelvjárásában használt testtartásigék kvázikopula funkcióját mutatja be. A téma kutatásának alapját Newman tipológiája adja: *The Linguistics of Sitting, Standing and Lying* c. tanulmánykötetben a világ számos nyelvét elemezve leírták, hogy a testtartásigék többféle grammatikalizációs folyamaton is átmehetnek, így kvázikopula, névszói osztályjelölő vagy aspektust jelölő segédige is válhat belőlük (Newman 2002). Kutatásomban a manysi 'ül', 'áll' és 'fekszik' igék kvázikopula funkcióját vizsgálom: grammatikalizálódnak-e, hol tartanak a folyamatban, az alanyok milyen tulajdonsága váltja ki a használatukat, továbbá milyen jelentéstöbbletet hordozhatnak. Az adatokat a következő XIX–XX. századi manysi folklórszövegeket tartalmazó könyvek feldolgozásával gyűjtöttem: *Vogul népköltési gyűjtemények I–IV.* (Munkácsi Bernát 1892–1921), *Wogulische Volksdichtung I–VI.* (Kannisto – Liimola 1951–1963) és *Wogulische Texte mit einem Glossar* (Kálmán Béla 1976). Az elemzést az uráli nyelvek körében végzett eddigi kutatásokra, elsősorban Németh Szilvia (2021) az északi manysi *ünli* 'ül' igével foglalkozó tanulmányára, valamint a hanti testtartásigék vizsgálata során elért eredményekre (Sipos 2018, 2019, 2021; Sipos – Onina 2022) alapozom, kiegészítve a képi sémák kognitív nyelvészeti megközelítésével (ld. Sipos 2024).

Az eredményeim kimutatják, hogy mind a három testtartásige használható kvázikopulaként az északi és a déli nyelvjárásban is. Az adatok alapján úgy tűnik, hogy a déli nyelvjárásban erősebb a hatásuk. A testtartásigék használatát az alanyok geometriáján kívül nagyban befolyásolja az ALAK–HÁTTÉR kapcsolata, az alátámasztás megléte és stabilitása vagy annak hiánya. Az alanyok geometriáját tekintve az 'ül' ige mellett főként kompakt, biztos alappal rendelkező tárgyak (pl. épületek) jelennek meg. A hosszú vertikális tengellyel vagy instabil alátámasztással rendelkező, valamint alakatlan dolgok (pl. fa, oszlop vagy fény) az 'áll' igit vonzzák, míg a horizontális háttérrel nagy felületen érintkező, lapos tárgyak (pl. könyv, ruha) vagy nem kanonikus pozícióban lévő alanyok (pl. eldőlt fa) a 'fekszik' ige használatát váltják ki. Jelentésbővülés szintén mindhárom

igénél kimutatható, a legerősebb az ‘ül’ esetében. Az előadás végén tesztek egy kitérőt a folklórszövegekben található testtartásigéket tartalmazó non-finit szerkezetek felé, melyek újabb gazdag kutatási anyagot szolgáltatnak.

Források és felhasznált irodalom

- Kálmán Béla (szerk.) 1976. *Wogulische Texte mit einem Glossar*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Kannisto, Artturi – Liimola, Matti (szerk.) 1951–1963. Helsinki: *Wogulische Volksdichtung*. I–VI. Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Munkácsi Bernát 1892–1921. *Vogul népköltési gyűjtemény*. I–IV. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia.
- Németh Szilvia 2021. Az északi manysi *ünli* ‘ül’ testtartásige jelentésszerkezete és szinkrón megfigyelhető grammatikalizációs irányai. *Nyelvtudományi Közlemények* 117. 29–68.
- Newman, John (szerk.) 2002. *The linguistics of sitting, standing, and lying*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publ.
- Sipos Mária 2018. „A padok előtt tanári asztal ül.” A hanti ‘ül’ szóból létrejött kvázi-kopuláról. *Folia Uralica Debreceniensia*, 25. 215–232.
- Sipos Mária 2019. 2 in 1 – a színjai hanti lokatív mondatok egyik kvázikopulájáról. In: Forgács Tamás – Németh Miklós – Sinkovics Balázs (szerk.), *A nyelvtörténeti kutatások újabb eredményei*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem, Magyar Nyelvészeti Tanszék. 299–310.
- Sipos Mária 2021. A ‘fekszik’ ige grammatikalizációja a színjai hantiban. *Folia Uralica Debreceniensia* 28. 319–332.
- Sipos Mária 2024. Képi sémák az „ül” kvázikopulák létrejöttének hátterében. In: Bíró Bernadett – Szeverényi Sándor (szerk.), *Értelem és érzelem. Írások Sipőcz Katalin tiszteletére*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem. 205–238.
- Sipos Mária – Onina, Sofya V. 2022. The quasi-copula *oməs-* in the Synya dialect of the Khanty language. *Bulletin Of Ugric Studies* 51/4. 743–754.

Sild Orsolya (Eötvös Loránd Tudományegyetem)

Gratulációk és bókok a finnországi és az észtországi tatárok nyelvében

Kulcsszavak: *tatár nyelv, finnországi és észtországi tatárok, beszédaktusok, gratulációk, bókok*

Keywords: *Tatar language, Tatars in Finland and Estonia, speech acts, congratulations, compliments*

Jelen esettanulmány a Finnországban és Észtországban élő tatár közösségek beszélői által használt beszédaktus stratégiákat vizsgálja. Finnországban jelenleg mintegy 600 fős tatár anyanyelvű közösség él, akik felmenői a 19. században a Nyizsnyij Novgorodi terület miser tatár falvaiból érkeztek. Napjainkban a közösség tagjai finn–tatár kétnyelvűek (Halén – Martikainen 2016). Az Észtországban kevesebb, mint 1000 tatár anyanyelvi beszélőt tartanak számon. A tatár közösség két csoportra oszlik: a Szovjetunió idején érkezett, orosz–tatár kétnyelvű „új” tatárokra és leszármazottaikra, illetve a 19. században érkezett miser tatárok leszármazottaira, akiket a domináns észt nyelvhasználat jellemez (Klaas 2015).

A kutatás célja azonosítani a különbségeket a vizsgált közösségek nyelvhasználatában a gratulációk, bókok és a bókokra adott válaszok stratégiai terén. A kutatási anyag négy csoportos interjú foglalt magában, csoportonként három anyanyelvi beszélő részvételével. A kutatásban összesen hat finnországi és hat észtországi (három „új” és három „rég”) tatár nyelvhasználatát vizsgálom. Az adatgyűjtés 2021-ben zajlott csoportos interjúk és szituációs gyakorlatok formájában, amelyek során a résztvevőknek ünnepi eseményekhez kapcsolódó gratulációkat és ételre adott bókokat kellett megfogalmazniuk (Kiss 2022). A hanganyagok annotálása és kódolása az ELAN programmal történt, összesen 64 beszédaktust kódolva. A gratulációk elemzésekor Elwood (2004), a bókok és a bókokra adott válaszok elemzésekor Yuan (2002) által meghatározott stratégiákat alkalmaztam.

A kutatási anyagban szereplő gratulációkban a finnországi tatárok elsősorban illokúciós erőt kifejező stratégiákat (IFID) használtak, legfőképpen a „*kotli bulsin*” kifejezést alkalmazták (1. példa). Ez a stratégia a „rég”) észtországi tatár beszélők nyelvhasználatában is megjelent.

(1) finnországi tatár

<i>tugan</i>	<i>kön</i>	<i>kotli</i>	<i>bul-sin</i>
születés	nap	boldog	válik-IMP.3SG

‘Boldog születésnapot!’

Ezzel szemben az “új” észtországi tatár beszélők a gratulációkban az ünnep megnevezését és a társas- és eszközhatározót kifejező *belän* névutót alkalmazták (2. példa), amely az 1920-as évektől jelent meg a tatár nyelvű gratulációkban orosz nyelvi interferencia hatására (Alkaya 2007: 45). A különbség azzal is magyarázható, hogy a finnországi tatárok és az észtországi “régii” tatárok emigrációja az 1920-as évek előtt történt. Az észtországi tatárok ezenkívül gyakrabban alkalmazták a jókívánságok stratégiáját, a jókívánságok általában egészség témakörére fókuszáltak (2. példa).

(2) észtországi tatár

<i>tugan</i>	<i>kön</i>	<i>belän, saulik</i>	<i>šatlik</i>	<i>sälämätlek</i>
születés	nap	-vAl egészség	boldogság	egészség

‘Boldog születésnapot, egészséget, boldogságot, egészséget!’

Az észtországi tatárok körében hasonló arányban fordultak elő explicit bókolási stratégiák, mint a finnországi tatárok szituációs gyakorlataiban. A bókokra adott válaszok leggyakoribb kombinációi között a köszönetnyilvánítás és az igyekezet hangsúlyozása szerepelt. Ez hasonlóságot mutat a Németh (2021) disszertációjában feltárt udmurt egyetemisták bókokra adott válaszainak stratégiáival, de a jelenség alaposabb vizsgálatához további kutatás szükséges. Az esettanulmány eredményei azt mutatják, hogy a pragmatikai stratégiák között különbségek is megfigyelhetők. Mivel a szituációs gyakorlatokon keresztül gyűjtött adatok nem feltétlenül tükrözik a beszélők tényleges nyelvhasználatát, ezért elengedhetetlen lenne a beszédaktusok természetes környezetben történő elemzése.

Források és felhasznált irodalom

- Alkaya, Ercan 2007. İki dillilik ve Rusçadan Tatar Türkçesine geçen kavram tercümeleri. *Electronic Turkish Studies* 2/2. 41–53.
- Elwood, Kate 2004. ‘Congratulations!’ A cross-cultural analysis of responses to another’s happy news. *The Cultural Review. Waseda Commercial Studies Association* 25. 355–386.

- Halén, Harry – Martikainen, Tuomas 2016. "Finland". In: Svanberg, Ingvar – Westerlund, David (szerk.), *Muslim Tatar Minorities in the Baltic Sea Region*. Leiden: Brill. [https://doi.org/10.1163/9789004308800_006 letöltés 2025.03. 10.]
- Kiss, Orsolya 2022. *Forms of address in the Tatar language spoken in Finland and Estonia*. (Mesterszakos szakdolgozat). Tartu: Tartui Egyetem.
- Klaas, Maarja 2015. The role of language in (re)creating the Tatar diaspora identity: the case of the Estonian Tatars. *Journal of Ethnology and Folkloristics* 9/1. 3–19.
- Németh, Zoltán 2021. *Udvariasság az udmurt nyelvben: nemleges válaszok, bocsánatkérés, bókra adott válasz és kérés*. (Doktori disszertáció). Szeged: Szegedi Tudományegyetem.
- Yuan, Yi 2002. Compliment and Compliment Responses in Kunming Chinese. *Pragmatics* 12/2. 183–226.

Tóth Diana Viktória (Debreceni Egyetem)

A magyar–török nyelvrokonításról

Kulcsszavak: *nyelvrokonság, törökségi nyelvek, kérdőíves felmérés, a magyar nyelv eredete, „ugor–török háború”*

Keywords: *linguistic affinity, Turkic languages, questionnaire survey, origin of the Hungarian language, "Ugric–Turkish war”*

A magyar–török rokonságeszme mintegy másfél évszázada van jelen hazánkban. 19. századi feltételezés szerint az uráli nyelvcsalád sok ezer évvel ezelőtt az altajakkal együtt egy ősi nyelvcsaládot alkotott, azonban ennek a feltételezésnek nyelvészeti bizonyítékai nincsenek. Az azonban kétségtelenül igazolható, hogy törökségi nyelvekkel érintkeztünk, előbb a vándorlások során a nyugati ótörök nyelvváltozatokkal, majd a 16–17. században az oszmán-törökkel (Németh 1927, Zsirai 1937/1994: 5–21, Ligeti 1986: 322–329).

Az anyanyelvünk eredetét érintő tudományos jellegű vita, a 19. század végén lezajlott „ugor–török” háború gyorsan áttörte a tudományos kereteket. A finnugor oldalt Budenz és Vámbéry a törököt képviselte. A tudományos körökben a vita egyértelműen finnugor győzelemmel zárult, viszont a közvélemény mégis Vámbéry Árminnal és a török oldallal értett egyet. A vita előnyei közé sorolható az adatok összegyűjtése, rendszerezése, a nézetek tisztázása és a kutatási módszer kidolgozása (Zsirai 1937/1994: 511–534, Lakó 1980: 50–56, Ligeti 1986: 9–50, 61, Maticsák 2020: 104–107, Pusztay 2020: 89–90).

Egy 2020-ban harmadmagammal (Durucskó Fannival és Paál Zoltánnal) készített kérdőíves vizsgálat rávilágított arra, hogy a finnugor rokonság mellett két olyan alternatív rokonítási kísérlet van, amelynek máig meghatározó szerepe van, ezek a hunokkal és a törökökkel való rokonságelméletek. Ez indokolt egy újabb kérdőíves kutatást, melyben ez a három elmélet került egymás mellé.

A felmérés igazolta az előző felmérés általános állításait, mely szerint a kitöltőket nagyrészt érdekli a nyelvrokonság kérdése, viszont a genetikai vizsgálatok eredményeit is többen érvényesnek tartják ebben a kérdésben. Bár az előző felmérésben elég pozitív kép mutatkozott a finnugor rokonság elfogadottságát illetően, hiszen a válaszadók 80%-a (bár nem feltétlen egyedülként) elfogadta azt, addig ez az arány a második felmérésben már csak 65% volt. Az iskolázottság szerepe egyértelműen beigazolódtott (alátámasztva ezzel a 2020-as mérésünket). Komoly zavar mutatkozott a török

jövevényszavaink eredetének megítélésében: a válaszadók többsége szerint a 150 éves hódoltság idejéből származnak az átvételek.

A magyar nép őshazáját a válaszadók többsége Ázsiába helyezte és a hunokkal kapcsolta össze, az Urált vagy annak környékét csak négy válaszadó említette.

A hun rokonság gondolata elsősorban az iskolában tanult mondákból kibontakozó képből táplálkozik, a török rokonságot a válaszadók többsége a 150 éves hódoltsághoz kötötte.

Források és felhasznált irodalom

Lakó György 1980. *Budenz József*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Ligeti Lajos 1986. *A magyar nyelv török kapcsolatai a honfoglalás előtt és az Árpád-korban*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Maticsák Sándor 2020. *A magyar nyelv eredete és rokonsága*. Budapest: Gondolat Kiadó.

Németh Gyula 1927. A türk népnév. *Magyar Nyelv* 23. 271–274.

Pusztay János 2020. *Még mindig az ugor-török háború. Fejezetek a magyar nyelvhasználat történetéből*. Budapest: Nap Kiadó.

Tóth Diana Viktória 2024. Török vagy nem török... A magyar-török nyelvrokonításról dióhéjban. *Debreceni Szemle* 2024/3. 348–362.

Zsirai Miklós 1937/1994. *Finnugor rokonságunk. Az uráli nyelvrokonainkkal kapcsolatos legújabb ismeret- és forrásanyag rövid összegzésével közreadja Zaicz Gábor. 2. kiadás*. Budapest: Trezor Kiadó [1. kiadás: Budapest: MTA.].

Vojter Kitti (Szegedi Tudományegyetem)

Mozgásigék a nganaszanban és a dolgánban

Kulcsszavak: *nganaszan, dolgán, areális tipológia, mozgásigék, lexikológia*

Keywords: *Nganasan, Dolgan, areal typology, motion verbs, lexicology*

Előadásomban a doktori témám eddigi eredményeit mutatom be. Kutatásom során az észak-szibériai nyelvek mozgásigéinek areális-tipológiai szempontú összehasonlítását, illetve párhuzamos elemzését végzem. Az eddigiekben két nyelvet vizsgáltam meg: az uráli nyelvcsalád szamojéd nyelvei közé tartozó nganaszant, valamint a törökségi dolgánt. A mozgásige-rendszerek leírásának alapját Talmy munkája (2000) jelenti, amely szerint az egyes nyelvek az alapján csoportosíthatók, hogy az említett lexikológiai kategóriába tartozó igék az elemi mozgáson kívül milyen többletjelentést fejeznek ki: a mozgás módját, ösvényét vagy a tárgyat, amely a cselekvést végzi. Ahhoz, hogy az általam kutatott két nyelv rendszerét megismerhessem és Talmy kerete szerint meghatározzam, korpuszalapú kutatást végeztem a *Nganasan Spoken Language Corpus* (Brykina et al. 2018) és az *INEL Dolgan Corpus* (Däbritz et al. 2022) felhasználásával.

A korpuszokban talált adatok alapján mind a nganaszan (Vojter 2024), mind a dolgán rendelkezik MÓDOT és ÖSVÉNYT inherensen kifejező elemekkel is, sőt, az előbbi még a MOZGÓ TÁRGYRÓL is tartalmazhat információt az ige egységén belül. Mindkét nyelvben vannak emellett olyan igék, amelyek nem csak egy többletjelentéssel rendelkeznek. Azonban, noha ugyanazokat az inherens jelentéseket tudják a nganaszan és a dolgán mozgásigék kifejezni, a két rendszer mégis különbözik egymástól. Amíg a nganaszanban az ÖSVÉNYT és MÓDOT kifejező, valamint a hibrid igék száma nagyjából megegyezik, a dolgánban lényegesen kevesebb hibrid és MÓD-ige van, egyértelműen az ÖSVÉNY-igék vannak nagyobb számban. Az arányokat nézve így a dolgánról megállapítható, hogy egy tipikus, törökségi mintát (l. Bradley 2016) követő ÖSVÉNY-nyelv, a nganaszan viszont egy osztott rendszerrel rendelkezik (Vojter 2024).

Szintaktikailag is megállapítható a hasonlóság a két nyelv között. Talmy (2000) igei keretűnek nevezi azokat a nyelveket, amelyekben az ÖSVÉNY kifejezése az ige feladatkörébe tartozik. Ez igaz mind a nganaszra, mind a dolgánra, így mindkettő ebbe a kategóriába sorolható. Itt a MÓD többletjelentést fejezi ki valamilyen szatellit, amelyet az előbbiben a MÓD-igék infinitívuszi, az utóbbiban ezeknek a gerundiumi alakja testesít meg. Nincs azonban ok azt feltételezni, hogy a szintaktikai hasonlóság a másik nyelv hatására alakult ki az egyik nyelvben.

A kutatásom magában foglal egy kognitív–szemantikai összehasonlítást is, amely Özçalışkan (2004) csoportosítására alapul, és arra fókuszál, hogy a mozgásformák egyes csoportjai milyen mértékben vannak lefedve, azaz a mozgáson belül mely szemantikai mezők jelennek meg a nyelvekben (pl. sétálás, ugrás, futás, lefelé és felfelé mozgás). A két vizsgált nyelvben ilyen téren is vannak mennyiségi és minőségi hasonlóságok, de eltérések is: a nganaszan például többféle futást különböztet meg, mint a dolgán, és az utóbbi nyelv egyik ‘fut’-igéje a repülést is kifejezi. Ebben a nyelvben ugyanis nincs külön ‘repül’-ige, és a felfelé történő mozgás sincs kódolva igei szinten, a nganaszannal ellentétben. További eltérés az is, hogy a törökségi nyelvben nagyobb a többletjelentés nélküli mozgásigék száma, valamint több orosz jövevényszó van.

Noha a két rendszer első ránézésre hasonlít egymásra, a részletesebb megfigyelés során kiderül, hogy számos különbség van köztük. Kutatásom során azonban szükségesnek tartom az elemzési szempontok bővítését, illetve jövőbeli céljaim között szerepel más észak-szibériai nyelvek bevonása is az areális-tipológiai összehasonlításba. Terveim szerint ezáltal pontosabb képet kapok a térség mozgásige-rendszereiről, ezáltal akár a témakör tipológiáját is pontosítva.

Források és felhasznált irodalom

- Bradley, Jeremy 2016. Verb-Framed Motion Events in Uralic (with special attention to Mari). *Finnisch-Ugrische Forschungen* 63. 126–152.
- Brykina, Maria – Gusev, Valentin – Szeverényi, Sándor – Wagner-Nagy, Beáta 2018. *Nganasan Spoken Language Corpus (NSLC)*. Archivált, in: Hamburger Zentrum für Sprachkorpora. 2. verzió, publikáció dátuma 2018.06.12. [<http://hdl.handle.net/11022/0000-0007-C6F2-8> letöltés 2025.03.10.]
- Däbritz, Chris Lasse – Kudryakova, Nina – Stapert, Eugénie 2022. *INEL Dolgan Corpus*. Archivált, in: Universität Hamburg. 2. verzió. [<https://hdl.handle.net/11022/0000-0007-F9A7-4> letöltés 2025.03.10.] In: *The INEL corpora of indigenous Northern Eurasian languages*. [<https://hdl.handle.net/11022/0000-0007-F45A-1> letöltés 2025.03.10.].
- Özçalışkan, Şeyda 2004. Typological variation in encoding the manner, path, and ground components of a metaphorical motion event. *Annual Review of Cognitive Linguistics* 2. 73–102.
- Talmy, Leonard 2000. *Toward a cognitive semantics. Volume 2*. Cambridge: Massachusetts Institute of Technology.
- Vojter Kitti 2024. *Mozgásigék a nganaszbanban*. (Mesterszakos szakdolgozat.) Szeged: Szegedi Tudományegyetem.